

ВПЛИВ ЕНЦИКЛІК ІВАНА ПАВЛА II НА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ПОЛЬЩІ

*Досліджується вплив енциклік Папи Івана Павла II на соціально-політичні процеси в Польщі у 80-х роках XX століття. Католицька церква опинилася в епіцентрі секуляризованого світу, що динамічно змінювався під тиском науково-технічного прогресу та соціальних викликів. Гострі проблеми, які турбували суспільство, безпосередньо зачепили й католицький світогляд. Матеріалом дослідження є тексти соціально-економічних енциклік Івана Павла II «*Laborem exercens*» та «*Dive in Misericordia*», а також історичні документи та свідчення щодо діяльності Папи стосовно Польщі. Методами дослідження є контент-аналіз текстів енциклік, історичний аналіз подій та явищ, пов'язаних із діяльністю Івана Павла II та її впливом на суспільно-політичні процеси в Польщі. У результаті дослідження встановлено: енцикліки Івана Павла II значно вплинули на піднесення профспілкового руху «Солідарність» та падіння комуністичного режиму в Польщі. Ці документи наголошували на гідності людини праці, пріоритеті праці над капіталом, правах робітників і важливості солідарності. Папа підтримував діяльність профспілок і надихав їх на мирну боротьбу за свободу. Моральний авторитет та активна позиція Понтифіка, його візити до Польщі відіграли ключову роль в об'єднанні польського суспільства в його спротиві тоталітарній системі. Католицизм у Польщі став не лише духовною опорою, а й потужним чинником політичних змін, які привели до падіння комунізму. Постать Івана Павла II та його діяльність сприяли трансформації Польщі наприкінці XX століття. Цей приклад демонструє вплив релігії через ідеологію та лідерство на національну стійкість в умовах авторитарних режимів.*

Ключові слова: католицизм, соціальна доктрина, енцикліка, понтифік, Іван Павло II, Польща, профспілки, національна стійкість.

Kostiuk Oleksandr. Wpływ encyklik Jana Pawła II na procesy społeczne i polityczne w Polsce

Encykliki papieża Jana Pawła II wywarły znaczący wpływ na procesy społeczno-polityczne w Polsce lat 80. XX wieku. W obliczu dynamicznych z mian zachodzących w zsekularyzowanym świecie, Kościół katolicki stanął przed wyzwaniem postępu naukowo-technicznego i problemami społecznymi, które bezpośrednio oddziaływały na światopogląd katolików.

*Analizie poddano teksty encyklik społeczno-gospodarczych „*Laborem exercens*” i „*Dives in misericordia*” oraz dokumenty historyczne i świadectwa związane z działalnością papieża wobec Polski. Zastosowano metody analizy treści encyklik oraz analizy historycznej wydarzeń i zjawisk powiązanych z aktywnością Jana Pawła II i ich wpływem na procesy społeczno-polityczne w kraju.*

Wyniki badań wskazują, że encykliki papieskie znacząco przyczyniły się do powstania ruchu Solidarności i upadku reżimu komunistycznego w Polsce. Dokumenty te akcentowały godność osoby ludzkiej w pracy, prymat pracy nad kapitałem, prawa pracownicze i wagę solidarności. Papież

wspierał działalność związków zawodowych, inspirując je do pokojowej walki o wolność. Moralny autorytet i aktywna postawa Jana Pawła II, w tym jego wizyty w Polsce, odegrały kluczową rolę w jednoczeniu polskiego społeczeństwa w sprzeciwie wobec systemu totalitarnego.

Katolicyzm w Polsce stał się nie tylko duchowym oparciem, ale także istotnym czynnikiem przemian politycznych, prowadzących do upadku komunizmu. Osoba i działalność Jana Pawła II przyczyniły się do transformacji Polski u schyłku XX wieku, ukazując wpływ religii, poprzez ideologię i przywództwo, na narodową odporność w kontekście reżimów autorytarnych. Dalsze badania nad rolą papieża w upadku komunizmu w Polsce powinny wpisywać się w szerszą analizę religii jako czynnika pokojowych przemian społeczno-politycznych i samostanowienia narodów w warunkach rządów autorytarnych.

Słowa kluczowe: *Katolicyzm, doktryna społeczna, encyklika, papież, Jan Paweł II, Polska, związki zawodowe, odporność narodowa.*

Kostiuk Oleksandr. The Impact of John Paul II's Encyclicals on Social and Political Processes in Poland

The impact of Pope John Paul II's encyclicals on the socio-political processes in Poland during the 1980s is the topic of the examination. The Catholic Church found itself at the epicenter of a secularized world that was dynamically changing under the pressure of scientific and technological progress and social challenges. The acute problems that troubled society directly affected the Catholic vision.

The research includes the texts of John Paul II's socio-economic encyclicals "Laborem exercens" and "Dives in Misericordia", as well as historical documents and testimonies regarding the Pope's activities in relation to Poland. The research methods involve content analysis of the encyclical texts, historical analysis of events and phenomena associated with the activities of John Paul II and their influence on the socio-political processes in Poland.

The study reveals that John Paul II's encyclicals significantly influenced the rise of the Solidarity trade union movement and the fall of the communist regime in Poland. These documents emphasized the dignity of the human being at workplace, the priority of labor over capital, workers' rights, and the importance of solidarity. The Pope supported the activities of trade unions and inspired them to peacefully fight for freedom. The moral authority and active position of the Pontiff, his visits to Poland had played a key role in uniting Polish society in its opposition to the totalitarian system.

It is concluded that Catholicism in Poland became not only a spiritual support but also a powerful factor in political changes that led to the fall of communism. The figure of John Paul II and his activities contributed to the transformation of Poland at the end of the 20th century. This example demonstrates the influence of religion, through ideology and leadership, on national resilience under authoritarian regimes.

The study of John Paul II's impact on the fall of communism in Poland should become part of a broader study into the role of religion as a factor in peaceful socio-political transformations and national self-determination in the context of authoritarian regimes.

Key words: *Catholicism, social doctrine, encyclical, pontiff, John Paul II, Poland, trade unions, national resilience.*

Постановка проблеми. Друга половина ХХ століття стала періодом глибинних трансформацій для Католицької церкви. Ця впливова релігійна інституція опинилася в епіцентрі секуляризованого світу, що динамічно змінювався під тиском науково-технічного прогресу та соціальних викликів. Гострі проблеми, які турбували суспільство, безпосередньо зачепили й католицький світогляд.

Розвиток антропології, а також матеріалістичне трактування людини як істоти, чия сутність визначається працею, спонукали Церкву переосмислити роль праці та ідею справедливого соціального устрою. На противагу філософським традиціям, які наполягали на недопущенні

«пекла на землі», католицизм постулював необхідність створення справедливого суспільного ладу в земному бутті.

Концентруємося на соціально-економічних питаннях в енцикліках, оскільки простежується очевидний зв'язок між колом питань, що піднімається в цій енцикліці та профспілковим рухом у Польщі 80-х років ХХ століття (профспілка «Солідарність»).

Ступінь наукової розробленості. Питання соціальної доктрини католицизму, доробок і постать Івана Павла II є предметом плідних досліджень українських науковців. Слід назвати насамперед праці С. Присухіна, який аналізує принцип солідарності та проблему релігійного виховання в спадку Івана Павла II [5]. Евристичними є праці П. Яроцького щодо еволюції соціального вчення католицизму [6]. Гендерній проблематиці в сучасній доктрині католицизму присвячені роботи Л. Погорілої [4]. Комплексне дослідження діяльності Понтифіка в контексті забезпечення прав людини І. Гнідик [1]. Окремі аспекти концепції людини в сучасній католицькій антропології в контексті науково-технічних викликів ХХІ століття дослідив І. Остащук [3]

Невирішені питання, порушені в статті. Вплив енциклік Івана Павла II на соціально-політичні процеси в Польщі залишається малодослідженою темою. Кароль Войтила був першим польським Папою і мав величезний вплив на польське суспільство. Однак більшість досліджень зосереджуються на його глобальному впливі, а не конкретно на Польщі.

Водночас необхідність подібного дослідження зумовлена тим, що воно дозволить вирішити кілька завдань. По-перше, краще зрозуміти роль католицької церкви й особисто Івана Павла II в делегітимізації комуністичного режиму в Польщі в очах суспільства через соціально-політичне вчення та активну соціальну діяльність. По-друге, оцінити ефективність соціального вчення церкви як «м'якої сили» в протистоянні авторитарним режимам на прикладі боротьби проти комунізму. По-третє, дослідити механізми мобілізації польського суспільства проти комунізму через заклики в енцикліках до свободи, прав людини, соціальної справедливості, солідарності – цінностей, альтернативних офіційній ідеології. По-четверте, проаналізувати вплив католицької соціальної доктрини, сформульованої в енцикліках Івана Павла II, на ідеологію руху «Солідарність» та програму суспільних перетворень після падіння комунізму в Польщі.

Метою статті є дослідження впливу праць Карла Войтили (Папи Івана Павла II) на суспільно-політичні процеси в Польщі.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати тексти соціально-політичних енциклік та публічні заяви Кароля Войтили;
- 2) з'ясувати вплив духовного доробку та діяльності Івана Павла II на повалення комуністичного режиму в Польщі.

Дискусія та результати. Розглядаючи постать Кароля Войтили та вплив його діяльності на трансформацію польського суспільства наприкінці ХХ століття, проаналізуємо насамперед тексти основних соціально-політичних енциклік та основні тези Папи щодо соціально-політичних питань. Основною в контексті дослідження є енцикліка Івана Павла II «*Laborem exercens*» («Працею своєю») 1981 року.

Центральною ідеєю є визначення об'єктивного та суб'єктивного вимірів праці із наголосом на пріоритеті суб'єктивного – гідності особи як творця й кінцевої мети трудової діяльності. Папа застерігає від спроб зведення праці до рівня товару в утилітаристсько-матеріалістичній світоглядній парадигмі. Наголошується, що праця має розвивати людину, а не применшувати її гідність. Підкреслюється нерозривний зв'язок праці з інститутами сім'ї, нації та суспільства.

Проводиться детальний аналіз історичного конфлікту між працею і капіталом, що виник унаслідок індустріалізації. Критикуються колективістські та ліберальні ідеології за упереджене ставлення до праці. Обґрунтовується пріоритет праці над капіталом як морально-етична максима. Обстоюється необхідність реформування інституту приватної власності задля

збалансування відносин між працею і капіталом, відкидається радикалізм, підтримується ідея помірнього розподілу власності серед працівників.

Обговорюється низка фундаментальних прав працівників: право на працю, справедливу оплату, соціальний захист. Наголошується на важливій ролі профспілок у відстоюванні цих прав. Обґрунтовується право на страйк за умови забезпечення основних суспільних потреб. Окремо розглядаються питання гідності сільськогосподарської праці та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями.

Праця аналізується крізь призму Святого Письма та християнської традиції. Вона трактується як причетність до Божого акту творіння й пов'язується з наслідуванням Христа та Його спокутною місією. Підкреслюється духовний вимір гідної праці та необхідність формування християнської духовності трудової діяльності.

Показовою є назва одного з останніх підрозділів: «Христос, людина праці» [12, s. 26]. У ньому розглядається тісний зв'язок між Христом та феноменом повсякденної праці, який він постійно акцентував у своїй земній діяльності, наголошуючи на її суттєвості для людини.

Детальний аналіз присвячено не стільки особі Спасителя, скільки його причетності до праці. Життя Ісуса пов'язується з постійною трудовою активністю, чи то власною, чи сторонньою. Наприклад, енцикліка містить ґрунтовний перелік професій, згаданих Христом. Виголошення ним назв різних видів діяльності надає праці сакральний статус. Оскільки світ постає поєднанням цих видів, то водночас освячується і весь людський буденний простір. Праця тісно переплетена не лише з життям Христа, а й апостолів. Наводяться слова Павла про необхідність праці для благого життя, а також згадується його ремісницька професія. Утім, сакралізація праці відбувається не через причетність до неї апостолів, а саме через зв'язок зі Спасителем.

Христос трактується в метафізичному ключі як спаситель людини й людства, а його діяльність – як сам процес спасіння. Робиться традиційний для християнства наголос на стражданнях Христа. Служіння Ісуса в справі порятунку людства визнається працею, а муки на хресті – тими труднощами, які є умовою досягнення мети. У такий спосіб трудова діяльність людини уподібнюється за своєю сутністю діяльності Христа.

Отже, важка праця людини є своєрідним хрестом, який вона мусить нести протягом усього життя, подібно до Спасителя. Ця діяльність, поєднана з труднощами, наближає людину до розуміння Ісуса Христа та його сутності. Відбувається стрибок від буденної реальності до метафізичного виміру, що й завершує сакралізацію чесноти праці та сучасного світу загалом.

Іван Павло II в енцикліці «*Dives in Misericordia*» (1980) висвітлює також глибокий зв'язок між викликами та загрозами сучасності й Божим милосердям [11]. Він наголошує, що сучасна людина відчуває значні загрози, які походять від матеріалістичних тенденцій суспільства, зосередженого на речах, а не на людині. Секуляризація та відхід від Бога призводять до втрати розуміння самого поняття «милосердя». Папа безпосередньо вказує на ці загрози в такому уривку: «Технічні засоби, якими володіє сучасне суспільство, приховують у собі не лише можливість самознищення через військовий конфлікт, але й можливість „мирного” поневолення окремих осіб, середовищ, цілих суспільств і націй» [11, s. 11].

Папа вказує на велику небезпеку зла та насильства, які можуть вести до часткового самознищення людства через наявність ядерної зброї. Крім того, сьогодні людина стикається з численними формами фізичного та морального зла – війнами, катуваннями, пригнобленням свободи, знеціненням людського життя та гідності. Зокрема, Папа зазначає: «Одним з прикладів є постійне існування тортур, які систематично використовуються владою як засіб домінування та політичного гноблення» [11, s. 11].

Привертає увагу й щораз більша прірва між багатими й бідними націями, що свідчить про глибокі вади сучасної економічної системи та відсутність справжньої солідарності. Як зазначено в енцикліці, «...поруч з багатими й ситими людьми і суспільствами, які живуть у достатку, керуються консюмеризмом та насолодами, у тій самій людській родині є особи та групи, які страждають від голоду» [11, s. 11].

В енцикліці зазначено, що у відповідь на ці виклики й загрози, Церква покликана благати про Боже милосердя та проголошувати його як єдину силу, здатну протистояти злу. Лише Боже милосердя, явлене в хресній жертві та воскресінні Христа, може подолати гріх, смерть та все зло, що загрожує людству. Воно здатне відновити людську гідність, повернути грішників та принести справжній мир і справедливість у світ.

Окремо слід підкреслити розуміння Папою феномену солідарності. Іван Павло II висловлює глибоке соціально-філософське розуміння поняття «солідарності» в контексті трудових відносин і соціальної справедливості. Він розглядає солідарність як ключовий принцип, що об'єднує робітників у їхній боротьбі за гідні умови праці та справедливу винагороду. Слід зазначити певну еволюційність цього поняття в католицизмі, оскільки воно співголосне з поняттям *concordia*, яке пов'язане з досягнення суспільної злагоди та подоланням вад хибної держави, базоване на насильстві в ученні св. Августина, що досліджували М. Козловець та О. Туренко [2, с. 53, 57].

За переконаннями Папи, солідарність виникла як «реакція проти приниження людини як суб'єкта праці та проти нечуваної експлуатації в сфері заробітної плати, умов праці та соціального забезпечення робітника» під час швидкої індустріалізації [12, s. 8]. Ця солідарність об'єднала робітників у спільноту, сповнену взаємної підтримки та розуміння своїх прав. Завдяки солідарності та усвідомленню прав робітників відбулися глибокі зміни в трудових відносинах, а саме: участь робітників в управлінні підприємствами та контролі над продуктивністю.

Однак Папа зазначає, що, незважаючи на ці досягнення, у світі все ще існують різні форми несправедливості та експлуатації. Тому солідарність повинна поширюватися не лише на традиційних промислових робітників, а й на інші групи, які зазнають «пролетаризації», наприклад, інтелігенцію, котра стикається з безробіттям або недооцінкою своєї праці.

Папа наголошує, що солідарність має бути присутня скрізь, де відбувається соціальна деградація суб'єкта праці, експлуатація робітників і зростання бідності. Церква твердо віддана цій справі, уважаючи її своєю місією та доказом вірності Христу.

Отже, у розумінні Папи Івана Павла II, солідарність – це потужна сила, яка об'єднує робітників у боротьбі за свої права, гідність і справедливість. Це постійний рух підтримки та співпраці, спрямований на подолання експлуатації, бідності та відновлення гідності людської праці в усіх її проявах.

Папа робить головні акценти на гідності людини праці, пріоритеті праці над капіталом, правах робітників і солідарності. Він критикує матеріалістичні тенденції, що призводять до знецінення людського життя, та наголошує на загрозах сучасного світу – війнах, тортурах, несправедливості. У відповідь на ці виклики Церква покликана сповідувати Боже милосердя як єдину силу, здатну подолати зло та відновити людську гідність. І саме в цьому контексті солідарність трактується як потужний рух, спрямований на захист прав робітників та утвердження соціальної справедливості.

Далі з'ясуємо як духовний доробок та діяльність Івана Павла II вплинули на соціально-політичні процеси в Польщі: становлення та діяльність польського незалежного профспілкового руху «Солідарність» та повалення комуністичного режиму у 80-х роках XX століття.

У цьому контексті передусім зазначимо, що Іван Павло II розглядав профспілки як важливі інституції, котрі відіграють ключову роль у захисті прав та інтересів трудящих. У своїй енцикліці «*Laborem exercens*» він наголошував на необхідності створення структур, які дозволяли б працівникам брати активну участь у житті підприємства, оскільки це є ключем до подолання відчуження працівників. Коментуючи цю енцикліку, Патриція Ламуре зазначає, що на думку Папи Івана Павла II праця стає відчуженою, коли працівникам не дозволяється брати участь у роботі підприємства [13, s. 389, 396].

Папа Іван Павло II розглядав профспілки не лише як інструменти для просування інтересів своїх членів, а як моральних суб'єктів у суспільстві. Він наголошував, що профспілки

борються за соціальну справедливість та права трудящих та є глибоко моральними інституціями, а не просто представниками особливих інтересів [12, s. 20]. Папа застерігав профспілки від розвитку класового егоїзму й закликав їх спрямовувати свої зусилля на виправлення всього, що в структурі власності та управлінні засобами виробництва не сприяє спільному благу.

Іван Павло II підкреслював етичне покликання профспілок, яке полягає в сприянні солідарності та соціальній справедливості. Як зазначає професор Ламуре, профспілки, на думку Папи, повинні «використовувати свою владу не лише для власних інтересів, а й для блага всього суспільства, особливо для найслабших і маргіналізованих» [13, s. 402–403]. Понтифік визнавав легітимність страйків як крайнього засобу захисту прав працівників, але застерігав від зловживань цим інструментом.

Отже, Папа Іван Павло II розглядав профспілки як важливі інституції, що відіграють ключову роль у захисті прав та інтересів трудящих, сприяють соціальній справедливості та солідарності в суспільстві. Водночас він застерігав від зловживання владою профспілок і закликав їх діяти в інтересах спільного блага.

Ще до обрання на папський престол Кароль Войтила, будучи архієпископом Кракова, активно протистояв комуністичній владі. Активна позиція Войтили викликала невдоволення комуністичної влади. Архівні документи КДБ свідчать, що в 1973–1974 роках польська прокуратура тричі розглядала можливість арешту краківського архієпископа за звинуваченням в антидержавній діяльності [10, s. 97].

Обрання Кароля Войтили Папою Римським під іменем Івана Павла II викликало неабияке занепокоєння комуністичної верхівки. Уже перший візит Івана Павла II на батьківщину влітку 1979 року приніс серйозне послаблення позицій правлячого режиму. Зустрічі Понтифіка з вірянами перетворювалися на багатотисячні маніфестації, які влада не наважувалася розганяти. За словами католицького інтелектуала Джорджа Вейгеля, ця подія яскраво продемонструвала істинне обличчя Польщі – не комуністичної держави, а католицької нації, що перебуває під гнітом тоталітарної влади [16, s. 295].

Під час першого паломництва Папі вдалося об'єднати різні верстви польського суспільства в їхньому спротиві правлячому режиму. Історик Е. Браун наголошує, що після візиту 1979 року вперше за всю історію комуністичних режимів склалася коаліція робітників, інтелігенції та Католицької Церкви, які виступили єдиним фронтом [9, s. 427].

Моральний авторитет Івана Павла II швидко перетворив його на ключову загрозу для радянського панування в Центрально-Східній Європі. Після першого візиту Понтифіка до Польщі та піднесення «Солідарності», Юрій Андропов (голова КДБ СРСР, який згодом став Генеральним секретарем ЦК КПРС) у листі до польського лідера В. Ярузельського прямо застерігав від поступок Католицькій Церкві та закликав до рішучих дій проти «культу Валенси» [7, s. 540].

Іван Павло II був не лише духовним лідером католиків усього світу, а й патріотом Польщі, який усіляко сприяв демократичним перетворенням на батьківщині. Особливо плідною виявилася співпраця Понтифіка з профспілковим рухом «Солідарність» – найбільш потужною опозиційною силою 1980-х років. Кожен візит Папи додавав наснаги учасникам руху, які бачили в ньому свого заступника та союзника.

Особливу роль у візитах Папи Івана Павла II до Польщі відіграв Гданськ, колыска профспілкового руху «Солідарність». Саме тут, у місті, де народився масовий спротив комуністичній системі, Понтифік неодноразово демонстрував свою підтримку демократичним прагненням поляків та надихав їх на мирну боротьбу за свободу.

Другий візит у червні 1983 року був особливо важливим з огляду на драматичні події, які відбулися в Польщі роком раніше. 13 грудня 1982 року генерал В. Ярузельський запровадив у країні воєнний стан, маючи на меті придушення «Солідарності». Близько 6 тисяч активістів профспілки опинилися за ґратами, сотні – під слідством за звинуваченням в «антидержавній

діяльності», 9 осіб загинули [8]. Незважаючи на репресії, Іван Павло II зумів провести зворушливу зустріч з ув'язненим лідером «Солідарності» Лехом Валенсою.

4 червня 1983 року Папа прибув до Гданська, де його зустрічали сотні тисяч вірян. На території Гданської корабельні, колиски «Солідарності», Іван Павло II відслужив месу для шести тисяч робітників. Під час літургії Понтифік власноруч приніс великий дерев'яний хрест до монументу загиблим під час страйку 1970 року [14, s. 105]. Цей символічний жест засвідчив солідарність Папи з робітничим рухом та його готовність розділити хрест страждань польського народу.

У проповіді Іван Павло II наголосив на важливості солідарності як цінності, «у якій особиста свобода служить спільному благу, а спільнота підтримує особистість у її зростанні до справжньої зрілості» [15, s. 176].

Моральна підтримка Понтифіка та його однозначна позиція щодо комуністичного режиму додали сміливості профспілковому руху. Менш ніж за місяць після від'їзду Папи В. Ярузельський був змушений скасувати воєнний стан. А в грудні 1983 року Лех Валенса отримав Нобелівську премію миру як лідер боротьби за права робітників. У промові лауреат прямо цитував Івана Павла II, підкреслюючи його роль в утвердженні гідності трудящих. Валенса закликав владу до діалогу з опозицією, апелюючи до слів Папи про те, що «робітник – це не просто інструмент виробництва, а суб'єкт, який у процесі праці має перевагу над капіталом» [16].

Третій візит Понтифіка у червні 1987 року проходив в атмосфері очевидного послаблення комуністичної диктатури. Під час приватної зустрічі з Папою в лютому того ж року генерал В. Ярузельський сам визнав, що «в партії та комуністичній системі Польщі немає майбутнього» [8, s. 457]. Паломництво Понтифіка в цьому контексті вже не стикалося з серйозним спротивом влади. Навпаки, Івана Павла II вітали мільйони співвітчизників, а він відкрито говорив про права людини та висловлював підтримку «Солідарності».

Кожен візит Івана Павла II до Польщі був справжнім тріумфом духу над безбожною системою. Мільйонні натовпи вірян та палкі промови Понтифіка неодноразово демонстрували справжнє обличчя країни – не покірної комуністичної сателітки, а гордої католицької нації. Папа зумів об'єднати різні верстви польського суспільства – робітників, інтелігенцію та духовенство в їхніх прагненнях до свободи та демократії.

Прибуття Понтифіка до колиски «Солідарності» мало не лише символічне, а й цілком практичне значення. Його присутність надавала легітимності демократичному рухові, захищала активістів від переслідувань та підштовхувала владу до поступок. Без молитовної та дипломатичної підтримки Івана Павла II шлях «Солідарності» до перемоги був би значно довшим і важчим. Його моральний авторитет, непохитна віра та патріотизм стали важливими чинниками піднесення профспілкового руху «Солідарність» та падіння комуністичного режиму.

Моральна підтримка профспілки «Солідарність», послідовна популяризація ідей свободи та гідності людини зробили Івана Павла II ключовою постаттю польського спротиву. Понтифік прямо апелював до самосвідомості поляків, закликаючи не миритися з принизливим статусом гвинтиків тоталітарної системи. Промови та енцикліки Папи поширювалися країною, запалюючи вогонь непокори та надихаючи на мирну боротьбу.

Падіння комуністичних режимів наприкінці 1980-х років не було спонтанною подією. У випадку Польщі цьому історичному зламу передували довгі роки протистояння суспільства та совєцької системи, нав'язаної ззовні. Роль Католицької Церкви та особисто Івана Павла II в цих процесах важко переоцінити. Без морального прикладу Понтифіка, його палких закликів та молитов, без тієї надії, яку він усеяв у серця мільйонів поляків, невідомо, чи змогла б Польща так швидко й безкровно здобути довгоочікувану свободу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Енцикліки Папи Івана Павла II, зокрема «*Laborem exercens*» та «*Dives in Misericordia*», мали значний вплив на соціально-політичні процеси в Польщі у 80-х роках XX століття. Ці документи наголошували на гідності

людини праці, пріоритеті праці над капіталом, правах робітників і важливості солідарності. Понтифік критикував матеріалістичні тенденції, що призводять до знецінення людського життя, та вказував на загрози сучасного світу – війни, тортури, несправедливість. Він закликав Католицьку Церкву сповідувати Боже милосердя для подолання зла та відновлення людської гідності.

Іван Павло II розглядав профспілки, зокрема «Солідарність», як важливі інституції для захисту прав трудящих та утвердження соціальної справедливості. Він підтримував їхню діяльність і надихав на мирну боротьбу за свободу. Моральний авторитет та активна позиція Папи, його візити до Польщі зіграли ключову роль у піднесенні профспілкового руху «Солідарність» та падінні комуністичного режиму. Він зумів об'єднати різні верстви польського суспільства в їхньому спротиві тоталітарній системі.

Без духовної та дипломатичної підтримки Івана Павла II, його послідовної популяризації ідей свободи та гідності людини, шлях Польщі до здобуття незалежності був би значно складнішим. Папа вселяв надію та надихав поляків на мирну боротьбу, що зрештою привело до безкровної перемоги демократії. Відтак постать Папи Римського Івана Павла II (Кароля Войтили) відіграла визначну роль у трансформації Польщі в кінці XX століття. Його діяльність сприяла піднесенню профспілкового руху «Солідарність» та падінню комуністичного режиму.

Цей приклад яскраво демонструє, як релігія через ідеологію та лідерство може впливати на національну стійкість. Католицька церква на чолі з Папою Іваном Павлом II стала потужною силою, що похитнула національну стійкість Польщі як комуністичної держави. Моральний авторитет Понтифіка, його послідовна критика тоталітарної системи та підтримка демократичних прагнень поляків були одними з важливих чинників, що підірвали легітимність правлячого режиму. Релігійні цінності та ідеали, які проповідував Папа, виявилися сильнішими за комуністичну ідеологію та згуртували польське суспільство в його спротиві. Отже, католицизм став не лише духовною опорою, а й потужним чинником політичних змін, що привели до падіння комунізму в Польщі.

Вивчення впливу діяльності Івана Павла II на повалення комунізму в Польщі має стати частиною ширшого дослідження ролі релігії як чинника мирних суспільно-політичних трансформацій та національного самовизначення в умовах авторитарних режимів.

Список використаних джерел та літератури

1. Гнідик І. Діяльність св. Івана Павла II у площині захисту прав людини в історичній ретроспективі. *Historical and Cultural Studies*. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2020. С. 23–28.
2. Козловець М. А., Туренко О. С. Принципи соціально-політичної concordia у доктрині Августина Блаженного. *Українська полоністика*. 2018. № 15. С. 50–63.
3. Остащук І. Католицька антропологія: контекст третього тисячоліття. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2008. Вип. XI. С. 105–110.
4. Погоріла Л. Соціальна доктрина Римо-Католицької Церкви: творча робота жінки. *Українське релігієзнавство*. 2009. № 5. С. 119–142
5. Присухін, С. І. Принцип солідарності в світлі соціального вчення Св. Івана Павла II. *СОФІЯ. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. 2015. № 2(4). С. 58–60
6. Яроцький П. Особливості розвитку соціального вчення католицизму. *Українське релігієзнавство*. 2001. № 20. С. 55–64
7. Andrew, Christopher, and Vasili Mitrokhin. *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Knotting: Sceptre, 1991. 700 p.
8. Bernstein, Carl, and Marco Politi. *His Holiness*. New York: Doubleday, 1996. 582 p.
9. Brown, Archie. *The Rise and Fall of Communism*. New York: HarperCollins. 2009. 738 p.
10. Eberstadt, Mary. *The Cold War Pope*. *Policy Review*. 2010. № 164. Pp. 95–101
11. Ioannes Paulus PP. II. *Dives in Misericordia*. Режим доступу: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html#%2423 (Дата звернення: 14.04.2024)

12. Ioannes Paulus PP. II. Laborem exercens. Режим доступу: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html(Дата звернення: 14.04.2024)
13. Lamoureux, Patricia A. Commentary on Laborem exercens (On Human Work). *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*. 2005. Pp. 389–414.
14. Pleshakov, Constantine. *There is No Freedom Without Bread!: 1989 and the Civil War That Brought Down Communism*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009. 304 p.
15. Weigel, George. *Witness to Hope: The Biography of Pope John Paul II*. New York: HarperCollins, 1999. 1008 p.
16. Walesa, Lech. Nobel Lecture. The Nobel Foundation. University of Oslo Faculty of Law. Oslo. 11 Dec. 1983.

References (translated & transliterated)

1. Hnidyk I. (2020). Diialnist sv. Ivana Pavla II u ploshchyni zakhystu prav liudyny v istorychnii retrospektyvi [The activity of St. John Paul II in the field of human rights protection in historical retrospect]. *Historical and Cultural Studies*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. S. 23–28 [in Ukrainian].
2. Kozlovets, M. A., Turenko O. S. (2018). Pryntsypy sotsialno-politychnoi soncordia u doktryni Avhustyna Blazhennoho [The Principles of Social and Political Concordia in the Doctrine of Augustine of Hippo]. *Ukrainska polonistyka*. № 15. S. 50–63 [in Ukrainian].
3. Ostashchuk, I. (2008). Katolytska antropolohiia: kontekst tretoho tysiacholittia [Catholic anthropology: the context of the third millennium]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filosofski i psykhologichni nauky*. Vyp. KhI. S. 105–110 [in Ukrainian].
4. Pohorila, L. (2008). Sotsialna doktryna Rymo-Katolytskoi Tserkvy: tvorchyna roboty zhinky [The social doctrine of the Roman Catholic Church: the creative work of a woman]. *Ukrainske relihiieznavstvo*. № 5. S. 119–142 [in Ukrainian].
5. Prysukhin, S. I. (2015). Pryntsyp solidarnosti v svitli sotsialnoho vchennia Sv. Ivana Pavla II [The principle of solidarity in the light of the social teaching of St. John Paul II]. *SOFIIa. Humanitarno-relihiieznavchyi visnyk*. № 2(4). S. 58–60 [in Ukrainian].
6. Yarotskyi, P. (2001). Osoblyvosti rozvytku sotsialnoho vchennia katolytsyzmu [Features of the development of the social doctrine of Catholicism]. *Ukrainske relihiieznavstvo*. № 20. S. 55–64 [in Ukrainian].
7. Andrew, Christopher, and Vasili Mitrokhin. (1991). *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Knottling: Sceptre. 700 p. [in English].
8. Bernstein, Carl, and Marco Politi. (1996). *His Holiness*. New York: Doubleday. 582 p. [in English].
9. Brown, Archie. (2009). *The Rise and Fall of Communism*. New York: HarperCollins. 738 p. [in English].
10. Eberstadt, Mary. (2010). The Cold War Pope. *Policy Review*. № 164. Pp. 95–101 [in English].
11. Ioannes Paulus PP. II. (1980). *Dives in Misericordia*. Retrieved from: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html#%2423 [in English].
12. Ioannes Paulus PP. II. (1981). *Laborem exercens*. Retrieved from: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html [in English].
13. Lamoureux, Patricia A. (2005). Commentary on Laborem exercens (On Human Work). *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*. Pp. 389–414 [in English].
14. Pleshakov, Constantine. (2009). *There is No Freedom Without Bread!: 1989 and the Civil War That Brought Down Communism*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 304 p. [in English].
15. Weigel, George. (1999). *Witness to Hope: The Biography of Pope John Paul II*. New York: HarperCollins. 1008 p. [in English].
16. Walesa, Lech. (1983). Nobel Lecture. The Nobel Foundation. University of Oslo Faculty of Law. Oslo. 11 Dec. [in English].

Статтю отримано 26.06.2024 року.

Прийнято до друку 02.08.2024 року.